مقاله پژوهشی اصیل

مجلـــه‌ی توســعه‌ی آمـــــوزش در علـوم پزشـــکی

دوره‌ی ۹، شماره ۲۱، بهار۹۵ ، صفحات ۲۶ تا ۳۶

# بررسی رعایت اصول نگارش و میزان کاربرد نتایج پایان نامه های دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال های ۱۳۸٦ تا ۱۳۹۰

**دکتر بهرام حاجی کریم[۱]، دکتر سمیرا مختاری[۲]، دکتر محمد مسعود وکیلی[۳]، دکتر سعیده مظلوم زاده[٤]**

**نویسنده‌ی مسوول:** زنجان، بیمارستان ولیعصر، پژوهشکده بیماری‌های متابولیک، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت smazloomzadeh@zums.ac.ir

دریافت: ۹٤/۲/۲۱ پذیرش: ۹٤/۸/۷

## چکیده

***زمینه و هدف:*** *در حوزه‌ی دانش پزشکی رایج ترین گونه تظاهر پژوهش، انجام پایان نامه های دانشجویی است. تدوین یک پایان نامه با اصول نگارش صحیح پایه های تحقیق و پژوهش را مستحکم تر می سازد. این مطالعه با هدف تعیین رعایت اصول نگارش و میزان کاربرد نتایج پایان نامه های دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان درسالهای ۱۳۸٦ تا ۱۳۹۰ انجام گرفت.*

***روش بررسی:*** *در این مطالعه‌ی توصیفی مقطعی کلیه‌ی پایان نامه های مقطع پزشکی عمومی دفاع شده در سالهای ۸٦ تا ۹۰ با استفاده از چک لیست طراحی شده از جهت رعایت اصول نگارش مورد ارزیابی و امتیازدهی قرار گرفتند. اطلاعات با استفاده از جداول توزیع فراوانی، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی و انجام آزمون های آماری ANOVA، T- test، و chi-square مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.*

***یافته‌ها:*** *میانگین و انحراف معیار امتیاز کل پایان نامه ها ۵/۹۳ ± ۸۰/۱٦ و حداکثر و حداقل آن به ترتیب ۹۱/۵ و ۵۲ بوده است. از نظر کیفیت نگارش، ۱۳٤مورد (۸۵/۹ درصد) از پایان نامه ها دارای کیفیت خوب بوده و ۲۱مورد (۱۳/۵ درصد) کیفیت متوسط و ۱ مورد (۰/٦) کیفیت ضعیف داشتند. بالاترین کیفیت نگارش مربوط به بخش منابع (۸۹/۷ درصد) و پایین ترین مربوط به قسمت بحث (۱۹/۹) بود. امتیاز کل پایان نامه ها در دو گروه آموزشی پایه و بالینی اختلاف معناداری نشان داد (P=۰/۰۰۳). ٦۸/٦ درصد از پایان نامه ها دارای نتایج کاربردی بودند و بین کاربردی بودن نتایج پایان نامه و انتشار مقاله ارتباط وجود داشت (P=۰/۰۰۹).*

***نتیجه‌گیری:*** *نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که از لحاظ میزان رعایت اصول نگارش صحیح پایان نامه درصد بالایی از پایان نامه ها کیفیت خوبی داشتند. از نظر نگارش بخش های مختلف پایان نامه، قسمت منابع کیفیت بالاتر و قسمت بحث و نتیجه گیری کیفیت پایین تری داشتند. لذا پیشنهاد می شود که کارگاه هایی جهت آموزش نگارش صحیح پایان نامه به ویژه در قسمت بحث و نتیجه گیری و آموزش مقاله نویسی برای دانشجویان برگزار شود.*

***واژگان کلیدی:*** *اصول نگارش، پایان نامه پزشکی، زنجان*

## مقدمه

در دنیای امروز تحقیقات علمی و پژوهش های دانش بنیان با کمیتی رو به افزون و در اشکال و انواع گوناگون در دست اجرا می‌باشد (۱). درحوزه‌ی دانش پزشکی یکی از رایج ترین گونه های تظاهر پژوهش انجام پایان نامه های دانشجویی می‌باشد که از طریق تدوین و تالیف پایان نامه به خصوص پایان نامه‌های پژوهشی فرصت مناسبی فراهم می‌آید تا

---

۱- متخصص بیماری های عفونی و گرمسیری، استادیار دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران

۲- پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران

۳- دکترای تخصصی آموزش بهداشت، استادیار دانشگاه علوم پزشکی زنجان، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت ، زنجان، ایران

٤- دکترای تخصصی اپیدمیولوژی ، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی زنجان، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، زنجان، ایران

[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

دانشجویان در دوره‌ی تحصیل خودبا امور تحقیقاتی و نحوه‌ی انجام پژوهش آشنا شده و از طرفی نیز قدم اول را در زمینه‌ی مسایل پژوهشی بردارند. انجام یک پایان نامه می تواند ابزار مناسبی برای شناخت توانایی های علمی و تبحر بالینی و تجربی و نیز مهارت دانشجو برای پژوهش در خصوص یک موضوع مشخص و گرد آوری اطلاعات در آن زمینه و بحث و بررسی طرح باشد. حجم پایان نامه یا پروژه‌ی تحقیقاتی معمولا بین ۱۰ تا ۱۵ هزار کلمه است و مراحل نگارش پایان نامه ها براساس اصول روش تحقیق در سیستم های بهداشت شامل مقدمه و بیان مساله، بررسی متون، طراحی تحقیق، یافته‌ها، نتیجه گیری و کاربرد هاست. در دوره‌ی آموزش پزشکی عمومی در ایران پایان نامه ٦ واحد درسی است که با راهنمایی اساتید راهنما و مشاور انجام می گیرد (۲).

در کشور ما همه روزه حجم گسترده ای از پایان نامه ها و پروژه‌های تحقیقاتی توسط دانشجویان مقطع دکترای حرفه‌ای انجام می‌شود. پایان نامه‌هابه چند علت‌دارای اهمیت می‌باشند: نخست آنکه هر پایان نامه به عنوان الگویی برای سایر دانشجویان قلمداد می‌شود که به عنوان مرجعی در ساختار مرسوم دانشگاه به آن مراجعه می‌کنند بنا براین وجود پایان نامه هایی با کیفیت و محتوای مناسب می‌تواند نقش مؤثری در روش انجام تحقیقات و پایان نامه های بعدی داشته باشد. همچنین وضعیت تدوین پایان نامه‌ها می‌تواند نشان دهنده‌ی میزان توجه مسوولین دانشگاه، اساتید راهنما و دانشجویان به این واحد آموزشی پژوهشی مهم باشد. دوم آنکه در سیر انجام یک پایان نامه و بررسی یک موضوع مشخص اطلاعات دانشجو در آن زمینه افزایش می‌یابد و اهمیت استفاده از نتایج تحقیق و کاربردی شدن آن مورد توجه قرار می گیرد. در کشور آلمان، همانند ایران، انجام دادن یک کار پژوهشی در قالب پایان نامه به منظور اخذ عنوان دکتری برای دانشجویان پزشکی اجباری است(۳). تعداد مقالات چاپ شده در مجلات پزشکی کشور ما با توجه به جمعیت و تعداد دانشجویان پزشکی، در مقایسه با کشور های کوچکی مانند سوئد، دانمارک، فنلاند وهلند، که در آن کشورها پایان نامه اختیاری است، کمتر است (٤).

بنابراین با توجه به اهمیت فراوانی که پایان نامه های دانشجویان پزشکی از نظر آموزشی و کاربردی دارند ما بر آن شدیم تا پایان نامه‌های دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان را از نظر میزان رعایت اصول نگارش در تمام قسمت‌های پایان نامه شامل خلاصه، مقدمه، اهداف، روش کار، یافته ها، بحث، نتیجه گیری، منابع و اینکه آیا از نتایج تحقیقات انجام شده بصورت کاربردی در روند تشخیص و درمان بیماری ها استفاده شده است یا نه، مورد بررسی قرار دهیم. در این زمینه مطالعات مختلفی هم در داخل کشور انجام شده است (۵-٦)، به عنوان مثال بررسی میزان رعایت اصول نگارش علمی در پایان نامه های تحقیقی دانشجویان پزشکی دانشگاه گیلان نشان می دهد تنها ۱۵/٤ درصد پایان نامه ها در حد عالی نگارش شده و بقیه به درجات مختلف، نقاط ضعف و کاستی هایی داشته اند که بیشترین اشکال در قسمت منابع و بحث و کمترین در قسمت نتایج مشاهده شده است (۷) در حالیکه تاکنون مطالعه ای در شهر زنجان در این زمینه انجام نشده است. در این مطالعه پایان نامه‌های دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان در یک دوره ۵ ساله از سال ۸٦ تا سال ۹۰ مورد بررسی قرار گرفت تا بتواند برنامه ریزان آموزشی را در اصلاح و ارتقای کیفیت پایان نامه ها یاری دهد.

## روش بررسی

در این مطالعه توصیفی مقطعی تمامی پایان نامه های تدوین شده توسط دانشجویان پزشکی دوره‌ی عمومی در سال های ۸٦ تا ۹۰ موجود در مخزن کتابخانه‌ی مرکزی دانشکده‌ی پزشکی که تعداد ۱۵٦ پایان نامه بود، از لحاظ اهداف مطالعه یعنی بررسی رعایت اصول نگارش صحیح در قسمت‌های



[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

مختلف پایان نامه و نیز بررسی میزان کاربردی بودن نتایج حاصل از آن‌ها بود، مورد بررسی قرار گرفت.

روش جمع آوری اطلاعات مشاهده و ثبت در چک لیست طراحی شده، بود. جهت تهیه چک لیست مورد نظر ابتدا چک لیست های مورد استفاده در مطالعات مشابه داخلی بررسی شد و با توجه به اهداف مطالعه و نیز با در نظر گرفتن اصول صحیح نگارش پایان نامه مطابق با استاندارد کشوری، طراحی شد. این چک لیست حاوی دو بخش سوالات عمومی و اختصاصی بود. در بخش سوالات عمومی مشخصات عمومی پایان نامه نظیر عنوان، سال دفاع، تعداد صفحات، گروه آموزشی، تعداد و جنس دانشجو، تعداد اساتید راهنما و مشاور و نوع مطالعه گنجانده شد، این قسمت همچنین شامل دو سوال دیگر مرتبط با یکی از اهداف مطالعه در مورد کاربردی بودن نتایج حاصل از پایان نامه نیز بود. در قسمت دوم چک لیست مجموعه ای از سوالات اختصاصی در مورد عنوان و تنظیمات و شماره گذاری صفحات (صریح و روشن بودن عنوان و مشخص بودن مکان و زمان انجام مطالعه، تقدیم و تقدیر، فهرست مطالب، شماره گذاری صحیح صفحات، موضوعات، شکل ها، جداول، نمودارها و پیوست ها، رعایت فونت و اصول نگارش و صفحه آرایی درست)، رعایت ساختار صحیح چکیده فارسی و انگلیسی (دارا بودن مقدمه و اهداف، روش، یافته ها، نتیجه گیری و کلید واژه ها بود)، مقدمه و بیان مساله (ذکر ضرورت انجام مطالعه، مرتبط بودن بیان مساله با موضوع تحقیق، دقیق و گویا بودن بیان مساله، تعریف اصطلاحات و متغیرهای مهم)، اهداف مطالعه (بیان صحیح هدف کلی، اهداف جزئی، مطرح کردن صحیح فرضیات در مطالعات تحلیلی و مداخله ای، بیان تعریف علمی واژه های کلیدی و ذکر محدودیت های مربوط به مطالعه)، بررسی متون و پژوهش های قبلی (بیان موضوع در مطالعات و نقد مختصر در مطالعه همراه با بیان نقاط ضعف و قوت مطالعه)، روش مطالعه (بیان نوع مطالعه، جامعه‌ی مورد مطالعه، متغیر ها و روش اجرای پژوهش، روش ها و ابزار گرد آوری داده ها، روش تعیین اعتماد ابزار گرد آوری داده ها، روش های آماری تجزیه و تحلیل داده ها و ملاحظات اخلاقی)، نتایج (ذکر یافته ها به گونه ای که به سوالات و فرضیات پاسخ دهد و استفاده مناسب از جداول و نمودارها و تشریح روشن روش های آماری و مشخص کردن نتایج آنها در جهت اثبات و یا در زمینه ارتباط متغیرها با یکدیگر)، بحث و نتیجه گیری کلی (توصیف مختصر از نتایج حاصل از مطالعه و مقایسه با مطالعات قبلی انجام شده و در صورت تناقض یا تفاوت توضیح علت آن، بیان نقاط ضعف و یا قوت مطالعه در مقایسه با مطالعات دیگر، اخذ نتیجه نهایی و بیان ارتباط متغیرها با استناد به آزمون های آماری و با استفاده از مشاهدات و تجربیات پژوهشگران قبلی و بیان پیشنهادات)، فهرست منابع و ضمایم (نحوه‌ی تنظیم فهرست منابع براساس اصول منابع نویسی صحیح، رفرنس دهی درست در متن و ذکر ضمایم و پیوست ها در صورت لزوم) در نظر گرفته شد.

برای قسمت اول که شامل سوالات عمومی بود، امتیازی در نظر گرفته نشد ولی در بخش سوالات اختصاصی برای هر بخش متناسب با اهمیت و حجم بخش مربوطه امتیازاتی در نظر گرفته شد و در صورت رعایت موارد استاندارد هر بخش، امتیاز کامل داده شد. امتیاز کل ۱۰۰ در نظر گرفته شد که به ۳ قسمت ۲۰ امتیازی (روش مطالعه، نتایج، بحث و نتیجه گیری)، ۲ قسمت ۱۰ امتیازی (مقدمه و بیان مسأله، اهداف مطالعه) و ٤ قسمت ۵ امتیازی (عنوان و تنظیمات و شماره گذاری صفحات، رعایت ساختار صحیح چکیده، بررسی متون و پژوهش های قبلی، فهرست منابع و ضمائم) تقسیم شد و پس از ثبت اطلاعات جهت بررسی کیفی میزان رعایت اصول نگارش، برای امتیاز کل و هر بخش از پایان نامه سه قسمت خوب، متوسط و ضعیف در نظر گرفته شد.

جهت تعیین روایی ابزار از روش اعتبار محتوی و اطلاعات



[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

مطالعات مشابه و نظرات اساتید راهنما استفاده شد و جهت تعیین پایایی چک لیست از روش آلفا کرونباخ استفاده شد که عدد آلفا کرونباخ ۰/۷۸ به‌دست آمد. اطلاعات با استفاده از جداول توزیع فراوانی، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی و انجام آزمون‌های آماری ANOVA، T- test، و Chi-square در نرم افزار SPSS ۱۶ مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.

## یافته ها

میانگین، انحراف معیار، حداکثر و حداقل امتیازات کسب‌شده در بخش های مختلف پایان نامه شامل عنوان، خلاصه، مقدمه و بیان مساله، اهداف، بررسی متون، یافته‌ها، بحث، نتیجه گیری و منابع در جدول ۱ نشان داده شده است. میانگین و انحراف معیار مجموع امتیازات ۵/۹۳ ± ۸۰/۱۶ و حداکثر و حداقل آن به ترتیب ۹۱/۵ و ۵۲ بود. کیفیت نگارش بخش های مختلف پایان نامه‌های دانشجویان نیز در جدول ۲ نشان داده شده است که ۱۳۴ (۸۵/۹ درصد) از پایان نامه‌ها دارای کیفیت خوب بوده و ۲۱ (۱۳/۵ درصد) کیفیت متوسط و ۱ (۰/۶ درصد) کیفیت ضعیف داشتند. بالاترین کیفیت نگارش مربوط به بخش منابع (۸۹/۷ درصد) و پایین ترین مربوط به قسمت بحث (۱۹/۹ درصد) بود.

***جدول ۱: میانگین امتیازات پایان نامه های دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال های ۹۰-۸۶***

| بخش های پایان نامه | میانگین±انحراف معیار | میانه (درصد ۷۵-۲۵) | حد بالا | حد پایین |
|---|---|---|---|---|
| **عنوان** | ۳/۴۲ ± ۰/۵۷ | ۳/۵ (۳-۴) | ۵ | ۱/۷۵ |
| **چکیده** | ۴/۱ ± ۰/۴۲ | ۴(۳/۷۵-۴/۵) | ۴/۵ | ۳/۷۵ |
| **مقدمه** | ۸/۲ ± ۰/۹۵ | ۸/۵(۷/۵-۸/۷۵) | ۱۰ | ۴/۵ |
| **اهداف مطالعه** | ۸/۶۳ ± ۱/۶۷ | ۹(۸-۹/۷) | ۱۰ | ۰ |
| **بررسی متون** | ۳/۱۴ ± ۰/۶۴ | ۳(۳-۴) | ۵ | ۱ |
| **روش مطالعه** | ۱۶/۱ ± ۲/۳۱ | ۱۶/۵(۱۵-۱۸) | ۲۰ | ۵ |
| **یافته ها** | ۱۷/۳۴ ± ۱/۴۸ | ۱۷/۸۷(۱۶/۵-۱۸/۵) | ۱۹/۵ | ۱۱ |
| **بحث** | ۱۴/۹۳ ± ۲/۳۷ | ۱۵/۲۵(۱۴-۱۶/۵) | ۱۹/۵ | ۷/۲۵ |
| **فهرست منابع** | ۴/۲۷ ± ۰/۵۷ | ۴/۵(۴-۴/۵) | ۵ | ۱/۵ |
| **مجموع امتیاز** | ۸۰/۱۶ ± ۵/۹۳ | ۸۱(۷۷/۳۱-۸۴/۲۵) | ۹۱/۵ | ۵۲ |



[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

*جدول۲: کیفیت نگارش بخش های مختلف پایان نامه های دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال ها ی ۹۰-۸۶*

| کیفیت<br>بخش های پایان نامه | خوب<br>تعداد (٪) | متوسط<br>تعداد (٪) | ضعیف<br>تعداد (٪) |
|---|---|---|---|
| عنوان | (۲٦/۳)٤۱ | (۷۱/۸) ۱۱۲ | ۳)۱/۹( |
| چکیده | (۷٤/٤)۱۱٦ | ۳۲ (۲۰/۵) | ۸)(۵/۱ |
| مقدمه | ۸۱(۵۱/۹) | ۷۳ (٤٦/۸) | ۲)(۱/۳ |
| اهداف مطالعه | ۱۰۹(٦۹/۹) | ٤۱ (۲٦/۳) | ٦)(۳/۸ |
| بررسی متون | ٤۲(۲٦/۹) | ۹٦ (٦۱/۵) | ۱۸)(۱۱/۵ |
| روش مطالعه | (٤۰/٤)٦۳ | ۸۷ (۵۵/۸) | ٦)(۳/۸ |
| یافته ها | (٦۹/۲)۱۰۸ | ٤٦ (۲۹/۵ ) | ۲)(۱/۳ |
| بحث | (۱۹/۹)۳۱ | (٦۷/۹)۱۰٦ | ۱۹)(۱۲/۲ |
| فهرست منابع | (۸۹/۷)۱٤۰ | ۱۰ (٦/٤) | ٦)(۳/۸ |
| مجموع امتیاز | ۱۳٤ (۸۵/۹) | ۲۱ (۱۳/۵) | ۱)(۰/٦ |

از میان ۱۵٦ پایان نامه ای که در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفتند، ۷۲/٤ درصد از پایان نامه ها توسط دانشجویان دختر و ۲۷/٦ درصد از آن‌ها توسط دانشجویان پسر انجام گرفته است. میانگین امتیازات در پایان نامه‌هایی که توسط دانشجویان دختر دفاع شده ٦/۱٤ ±۸۰/۲٤ بوده و میانگین امتیازات در پایان نامه های دانشجویان پسر ۵/۳۸ ± ۷۹/۹۵ بوده که این تفاوت از لحاظ آماری معنادار نمی‌باشد. (P=۰/٦۵) (جدول ۳).

۸۳ درصد از پایان نامه ها توسط گروه های آموزشی بالینی و ۱٦/۷ درصد آنها توسط گروه های آموزشی پایه ارایه شده بودند که میانگین امتیاز پایان نامه های بالینی ۸۰/۵۲ و میانگین امتیاز پایان نامه های پایه ۷۸/۳۷ بود که تفاوت آن معنادار بود (P=۰/۰۰۳). میانگین امتیازات پایان نامه به تفکیک نوع مطالعه، سال انتشار، تعداد استاد راهنما و دارا بودن مقاله تفاوت معناداری را نشان نداد (جدول۳).

۳ طبق نظر اساتید راهنما، ٦۸/٦ درصد از پایان نامه‌ها دارای نتایج کاربردی بودند و بین کاربردی بودن نتایج پایان نامه و انتشار مقاله ارتباط وجود داشت، به‌طوری که ۹۱/۲ درصد از پایان نامه هایی که به صورت مقاله انتشار پیدا کردند کاربردی بوده و ۸/۸ درصد غیر کاربردی بودند که این تفاوت از نظر آماری معنادار بود (P=۰/۰۰۹). کاربردی بودن نتایج پایان نامه با متغیرهای گروه آموزشی، و امتیاز نهایی پایان نامه ارتباط معناداری را نشان نداد (جدول٤).



[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

*جدول ۳: مقایسه‌ی میانگین امتیاز پایان نامه‌های دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال‌های ۹۰-۸۶ به تفکیک متغیرهای مورد مطالعه*

| متغیر | تعداد (٪) | میانگین±انحراف معیار | P |
|---|---|---|---|
| **جنس** | | | |
| دختر | (۷۲/٤)۱۱۳ | ۸۰/۲٤±٦/۱٤ | ۰/٦٥ |
| پسر | (۲۷/٦)٤۳ | ۷۹/۹٥±٥/۳۸ | |
| **نوع مطالعه** | | | |
| توصیفی | (٥۸/۳)۹۱ | ۸۰/٥٤±٥/۸۹ | ۰/۷۷ |
| مورد-شاهدی | (۱۲/۲)۱۹ | ۸۰/۰٥±٤/٤۱ | |
| کوهورت/علوم پایه | (٥/۱)۸ | ۷۸/۸٤±۷/۲٤ | |
| مداخله ای | (۲٤/٤)۳۸ | ۷۹/٥۷ ±٦/٥۲ | |
| **سال انتشار** | | | |
| ۱۳۸٦ | ۳۱(۱۹/۸) | ۸۰/۲٥±۳/۸۷ | ۰/۷٦ |
| ۱۳۸۷ | ۳٥)(۲۲/٤ | ۸۰/۰۱±۷/۳٦ | |
| ۱۳۸۸ | ۲۸)۱۷/۹( | ۷۹/۹۳±٦/۲٤ | |
| ۱۳۸۹ | ۲۹)۱۸/٥( | ۷۹/۲٤±٦/۷۷ | |
| ۱۳۹۰ | ۳۳)۲۱/۱( | ۸۱/۲٤±٤/۸۷ | |
| **گروه آموزشی** | | | |
| پایه | ۲٦)(۱٦/۷ | ۷۸/۳۷±۹/۰۲ | ۰/۰۰۳ |
| بالینی | ۱۳۰)(۸۳/۳ | ۸۰/٥۲±٥/۰۷ | |
| **تعداد استاد راهنما** | | | |
| یک نفر | ۱۳۲)(۸٤/٦ | ۸۰/۱۷±٥/۹۰ | ۰/۸۹ |
| دو و بیشتر | ۲٤)(۱٥/۳ | ۸۰/۰۹±٦/۲۲ | |
| **مقاله** | | | |
| دارد | ۳٦)۲۳/۰۷( | ۸۰/٥٥±٦/۳۳ | ۰/۷۹ |
| ندارد | ۱۲۰)۷٦/۹( | ۸۰/۰٤±٥/۸۲ | |



[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

***جدول٤: توزیع فراوانی کاربردی بودن نتایج پایان نامه های دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال های ۹۰-۸٦ برحسب متغیر های مورد مطالعه***

| متغیر | کاربردی تعداد (٪) | غیرکاربردی تعداد (٪) | P |
|---|---|---|---|
| گروه آموزشی | | | |
| علوم پایه | (۷۷/۳)۱۷ | (۲۲/۷)۵ | ۰/۵۳ |
| بالینی | (۷۵)۹۰ | (۲۵)۳۰ | |
| مقاله | | | |
| دارد | (۹۱/۲)۳۱ | (۸/۸)۳ | ۰/۰۰۹ |
| ندارد | ۷٦ (۷۰/٤) | ۳۲ (۲۹/٦) | |
| امتیاز نهایی | | | |
| خوب | ۹۳ (۸٦/۹) | ۳۲ (۹۱/٤) | ۰/۳۵ |
| متوسط/ضعیف | ۱٤ (۱۳/۱) | ۳ (۸/٦) | |

## بحث

در این مطالعه ۱۵٦ پایان نامه‌ی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان در سال های ۹۰-۸٦ از نظر میزان رعایت اصول نگارش صحیح و کاربرد نتایج آن ها مورد بررسی قرار گرفت. میانگین امتیاز پایان نامه ها ۸۰/۱٦ و حداکثر و حداقل آن به ترتیب ۹۱/۵ و و ۵۲ بوده است. از نظر کیفیت نگارش ۸۵/۹ درصد از پایان نامه ها دارای کیفیت خوب بوده و ۱۳/۵ درصد کیفیت متوسط و ۰/٦ درصد کیفیت ضعیف داشتند.میزان رعایت اصول‌نگارش در مطالعه‌ی رضائیان در رفسنجان ۷۷/۷ درصد (۸)، در مطالعه‌ی میر صمدی و همکاران ۷۳/۷ درصد (۹) و در مطالعه‌ی علیشیری و همکاران ۹۸/۹ درصد (۵) بوده است، در حالیکه میزان رعایت اصول نگارش در مطالعه‌ی دوامی و همکاران ۵۱ درصد (۱۰)، در مطالعه‌ی آصف زاده ۲۳/۷ درصد (۱۱)، در مطالعه‌ی سبحانی‌و همکاران ۱۵/٤ درصد (۷)، در مطالعه‌ی آصف زاده و کلانتری ۳۵/۱ درصد (۱۲)، و در مطالعه‌ی خسروی و همکاران ٤۰/۸ درصد (۱۳) گزارش شده است. علت این تفاوت ها در کیفیت پایان نامه‌ها می‌تواند به علت عدم وجود قالب نگارشی یکسان در دانشگاه های مختلف و متفاوت بودن معیار های ارزیابی پایان نامه ها باشد.

در مطالعه‌ی ما از بین بالاترین کیفیت نگارش مربوط به بخش منابع (۸۹/۷ درصد) بود که با نتایج مطالعات برقعی و همکاران (۱٤)، رضائیان و همکاران (۹۰/۱ درصد) (۸) و علیشیری و همکاران (۸۹/٤ درصد) (۵) همخوانی داشت. به نظر می‌رسد کنترل دقیق توسط اساتید راهنما، افزایش دسترسی به بانک های اطلاعاتی، برگزاری کارگاه های روش تحقیق و منبع نویسی، سخت گیری در زمینه اصول نگارش قسمت منابع و وجود بخشی جداگانه در آیین نامه اصول نگارش پایان نامه مختص قسمت منابع که در آن به نحوه‌ی



[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

نگارش صحیح منابع با دقت پرداخته شده است، از علل بالا بودن امتیاز این بخش باشد.

در این مطالعه پایین ترین کیفیت نگارش مربوط به قسمت بحث و نتیجه گیری (۱۹/۹ درصد) وبعد از آن بررسی متون (۲۶/۹ درصد) بود. ضعف در نوشتن این بخش می تواند ناشی از ضعف‌در بخش‌بررسی‌متون باشد، زیرا در پایان نامه‌ای که از بررسی متون خوبی برخوردار باشد، محقق به راحتی می تواند در قسمت بحث به مقایسه‌ی نتایج مطالعات مختلف بپردازد. در اکثر مطالعات انجام شده نیز قسمت بحث و نتیجه گیری مطالعه ضعیف ترین قسمت پایان نامه ها بود (۷-۶، ۱۱-۹، ۱۴، ۱۵). بخش بحث و نتیجه گیری در هر پایان نامه محل تلاقی افکار محققان و نیز مقایسه نتایج تحقیقات قبلی با مطالعه در حال انجام است تا از این میان میزان تحقق به اهداف مطالعه مشخص شود. عدم نگارش بحث خوب در یک پایان نامه موجب می شود که محقق نتواند ارتباط میان یافته ها را به درستی درک نماید.

در مطالعه‌ی ما ارتباط معناداری بین میانگین امتیاز نهایی پایان نامه ها و جنس دانشجو مشاهده نشد که با نتایج مطالعه رضائیان و همکاران (۸) همخوانی دارد ولی در سایر مطالعات به این مقوله توجهی نشده است. همچنین در این مطالعه بیشترین فراوانی از نظر نوع مطالعه مربوط به مطالعات توصیفی ۹۱ (۵۸/۳ درصد) و سپس مداخله ای ۳۸ (۲۴/۴ درصد) و کمترین فراوانی مربوط به مطالعات کوهورت و علوم پایه با ۸ (۵/۱ درصد) بود و ارتباطی بین نوع مطالعه و امتیاز پایان نامه مشاهده نشد. در مطالعه‌ی کلاهی و همکاران (۴) بین نوع مطالعه و امتیاز پایان نامه ها در دو مقطع زمانی ۷۱-۱۳۷۰ و ۷۸-۱۳۷۷ ارتباط آماری معناداری وجود داشت (p=۰/۰۰۱). علت این اختلاف در نتایج مطالعه‌ی ما و کلاهی و همکاران را می‌توان مربوط به تفاوت در سال‌هایی که پایان نامه ها مورد بررسی قرار گرفته اند (سال های ۷۱-۱۳۷۰ و ۷۸-۱۳۷۷ در مطالعه‌ی کلاهی و همکاران در مقابل سال های ۸۶ تا ۹۰ در مطالعه‌ی ما) دانست. در مطالعه‌ی ما میانگین امتیاز پایان نامه ها در طول ۵ سال تفاوت معناداری نداشته است. در حالی که مقایسه‌ی میانگین امتیاز کل پایان نامه ها به تفکیک دوره زمانی در برخی از مطالعات نشان داد که در هر دوره‌ی زمانی نسبت به دوره‌ی قبل افزایش وجود داشته است. به عنوان مثال مطالعه‌ی برقعی و همکاران در گلستان بیانگر افزایش میانگین امتیاز پایان نامه ها از سال ۱۳۷۷ تا سال ۱۳۸۳بود (۱۴). مطالعه‌ی پیروی و همکاران بر روی پایان نامه‌های دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با تمرکز بر سه مقطع زمانی (سال‌های ۶۸-۶۷، ۷۱-۷۰، ۷۴-۷۳) مجموع امتیازات پایان نامه ها به ترتیب ۲۳/۴، ۳۱/۹۳ و ۳۹/۹۷ بود و سیر صعودی در امتیازات پایان نامه هارا نشان می داد (۲). مطالعه‌ی رضائیان و همکاران در رفسنجان نشان داد که نسبت کیفیت مطلوب در بین سال‌های ۱۳۷۲ تا سال ۱۳۸۲ سیر صعودی داشته است (۸). ارزیابی ساختار تحقیقاتی پایان نامه های دانشجویان پزشکی لرستان و بررسی تاثیر کارگاه‌های روش تحقیق بر روی آن توسط کاظمی‌و همکاران‌نیز نشان داد که تفاوت کیفیت پایان نامه‌های دانشجویان ورودی سال۱۳۷۱ که در کارگاه های تحقیق شرکت نموده بودند در مقایسه با پایان نامه های قبل از برگزاری این کارگاه معنادار بوده است (۱۶). سبحانی و همکاران نیز در مطالعه خود متذکر شده اند که ۵۰ درصد از پایان نامه هایی که پس از سال ۱۳۷۳ ارایه شده اند نسبت به سال های ۷۲-۱۳۷۱ از وضعیت مناسبتری برخوردار می‌باشند (۷). در مجموع می توان گفت که نتایج این مطالعات با مطالعه‌ی حاضر همخوانی نداشت وعلت این مساله را می‌توان تفاوت در سال های بررسی پایان نامه ها دانست به طوری‌که در مطالعه ما پایان نامه های مربوط به سالهای ۹۰-۸۶ مورد بررسی قرار گرفته است که مربوط به سال هایی است که به برگزاری کارگاه های روش تحقیق توجه بیشتری شده است و شاید همین مساله موجب شده است که میانگین امتیاز پایان



[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

نامه ها در طی ۵ سال مورد بررسی تفاوت معناداری نداشته باشد در حالی که سایر مطالعات انجام شده به بررسی پایان نامه ها در سالهای قبل از سال ۸۵ پرداخته اند و به تدریج با افزایش توجه به برگزاری کارگاه های روش تحقیق، تاسیس کمیته های پژوهشی دانشجویان، افزایش تعداد مجلات علمی، پژوهشی کشور و افزایش دسترسی به بانک های اطلاعاتی در آن سالها بر بهبود کیفیت پایان نامه ها و تدوین شاخص های روش تحقیق افزوده شده است.

در مطالعه‌ی ما ۸۳/۳ درصد پایان نامه ها توسط گروه های آموزشی بالینی و ۱٦/۷ درصد از آنها توسط گروه های آموزشی علوم پایه ارائه شده بودند که مشابه نتایج سایر مطالعات (٦-۵، ۸، ۱٤-۱۵) درصد مطالعات بالینی نسبت به علوم پایه بیشتر بود که می تواند به علت طولانی بودن طول دوره کارآموزی و کارورزی، تنوع بیشتر موضوعات بالینی، اقدام به انجام پایان نامه در دوره بالینی و عدم داشتن مهارت های تخصصی در انجام برخی از تحقیقات علوم پایه دانست. در این مطالعه ارتباط معنادار بین میانگین امتیاز نهایی پایان نامه و گروه آموزشی مشاهده شد که با نتایج مطالعه علیشیری و همکاران (۵) همخوانی داشت. میانگین کمتر امتیازات گروه های علوم پایه نسبت به بالینی ممکن است به این علت باشد که دانشجویان در مطالعات علوم پایه نسبت به مطالعات بالینی با مفاهیم پیچیده تری مواجه هستند که نیاز به صرف زمان بیشتر و نیز جمع آوری اطلاعات بیشتر دارد که این مساله در نحوه‌ی نگارش بخش‌های مختلف پایان نامه و نهایتا امتیاز نهایی پایان نامه تاثیر گذاشته است.

طبق مطالعه ما تنها نتایج ۲۳/۱ درصد از پایان نامه ها به صورت مقاله در مجله علمی پژوهشی دانشگاه یا در مجلات داخلی یا خارجی انتشار یافته بود. که از این میان با اینکه تعداد کل پایان نامه های گروه علوم پایه کمتر از بالینی بود ولی میزان تبدیل شدن به مقاله در گروه علوم پایه بیشتر از گروه بالینی بود (۳٤/٦ درصد در مقابل ۲۰/۸ درصد) ولی این تفاوت معنادار نبود ( p=۰/۱). نتایج مطالعه‌ی آصف زاده و همکاران نشان داد که ۲۸/۸ درصد از پایان نامه ها در مجله‌ی علمی پژوهشی دانشگاه انتشار یافته یا در دست اقدام بوده اند (۱۱). مطالعه‌ی خسروی و همکاران در یزد نشان داد که بطور کلی ۱/۱ درصد از پایان نامه ها در همایش های خارج، ۹/٦ درصد در همایش های داخل و ۲۸/۸ درصد به صورت مقاله منتشر شده بودند (۱۳) که نتایج این مطالعات با مطالعه‌ی ما تقریبا همخوانی داشت. در این مطالعه بین امتیاز نهایی پایان نامه و داشتن مقاله ارتباط معناداری مشاهده نشد که این نتیجه با نتایج مطالعه‌ی علیشیری و همکاران که در آن گروهی از پایان نامه ها که میانگین امتیاز بالاتری داشتند، بیشتر از سایر پایان نامه ها به مقاله تبدیل شده بودند، همخوانی نداشت (۵). هر چند منطقی به نظر می رسد که هرچه پایان نامه با اصول علمی تر و روش های تعریف شده تری به انجام برسد امکان تبدیل آن به مقاله بیشتر خواهد بود ولی این ارتباط در مطالعه‌ی ما تایید نشد. همچنین در مطالعه‌ی ما ارتباط معناداری بین تعداد استاد راهنما و امتیاز پایان نامه مشاهده نشد که با نتایج مطالعه دستجردی و همکاران (۱۷) همخوانی داشت. طبق نتایج حاصل از مطالعه‌ی ما و مصاحبه با اساتید راجع به کاربردی بودن نتایج حاصل از پایان نامه ها، از نظر اساتید راهنما ٦۸/٦ درصد پایان نامه ها کاربردی بودند و از نتایج آنها به صورت عینی و عملی در بخش های مربوطه استفاده شده است. بین کاربردی بودن نتایج پایان نامه با انتشار مقاله ارتباط معناداری مشاهده شد، اما مطالعه‌ی مشابهی که به بررسی این ارتباط پرداخته باشد یافت نشد.

در مجموع نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که از لحاظ میزان رعایت اصول نگارش صحیح پایان نامه درصد بالایی از پایان نامه ها کیفیت خوبی داشتند. از نظر نگارش بخش های مختلف پایان نامه، قسمت منابع کیفیت بالاتر و قسمت بحث و نتیجه گیری کیفیت پایین تری داشتند. با توجه به اهمیت امر تحقیق و پژوهش، پیشنهاد می شود که کارگاه هایی جهت



[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

آموزش نگارش صحیح پایان نامه به ویژه در قسمت بحث و نتیجه گیری و آموزش مقاله نویسی برای دانشجویان برگزار شود.

**تقدیر و تشکر**

این مقاله حاصل پایان نامه دانشجوی پزشکی (کد A-11-32-4[1]) بوده و نویسندگان مقاله بدین وسیله مراتب تشکر و قدردانی خود را از معاونت محترم تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی زنجان به واسطه‌ی حمایت مالی و مسوولین و کارکنان کتابخانه مرکزی دانشکده پزشکی این دانشگاه به ویژه خانم لیدا شعاری و خانم خدیجه دوران نژاد جهت همکاری در اجرای طرح و خانم مهدیه خدابنده لو کارشناس پژوهش مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت ابراز می دارند.

***References***

1- Ministry of Culture and Higher Education (Iran). MD Regulations (the theses), approved in the three hundred and forty-third session of the Supreme Council for Planning, 1997; 12: 32-34. [In Persian]

2- Peiravi H, Fekri F, Ghaskar L , Azar ghashb A. Qualitative and quantitative variations medical thesis and assess the factors affecting them. *Research Journal Researcher*. 2008; 4(14): 97-105. [In Persian]

3- Diez C, Arkenau C. The German medical dissertation-time to change? Acad Med 2000; 75(8): 861-3.

4- Kolahi A.A, fasar A.r, Molavinojumi M, Kolahi S, Malekafzali H. Compare the quality of medical thesis, University of Medical Sciences in 71-1370 and 78-1377. *Journal Hakim*. 2003; 6(2):75-79. [In Persian]

5- Alishiri Gh. H, Fakhr Jahani F, Rokhsarizadeh H, Miri S, Helisaz M. T, Hussyni S. M . Evaluation of medical alumni dissertations of one of the medical sciences universities in principles of writing. *Iranian Journal of Military Medicine*. 2010; 12(2): 75-79. [In Persian]

6- Kouhboumi, Zh, Azizi, F, Valaee, N, Rezaee, M, Mehrban, B, Kahrizi, M. Research Methodology Indices and Medical Practitioner Student's Dissertations (Kermanshah 1988-2005). *Journal of Kermanshah University of Medical Sciences*. 2007;(2): 177-186. [In Persian]

7- Sobhani A, Pourramezan M, Zakernaghibi A. Check principles of scientific writing of the Medical Students thesis. *Journal of Guilan University of Medical Sciences*. 1998; (25,26): 1-8. [In Persian]

8- Rezaeian M, Salem Z, Dehghan S, Sayadi A.R, Iranmanesh F, Ahmadi M.H. Critical evaluation of the student's thesis, School of Medicine, Rafsanjan. *Journal of Medical Education Development Center*.2005; 2(2):72-79. [In Persian]

9- Mirsamadi M.M, Chehrei A, Bagherzadeh A. An investigation of methodological format preparation of these by medical students of iran university of medical sciences and health services.

[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

*Journal of Iran University of Medical Sciences*. 2002; (32):741-750. [In Persian]

10- Davami M.H, Moeini L, Rafie M. Assessment of writing thesis of medical graduates , Arak University of Medical Sciences during 1373-79. *Journal Rahavard Danesh*. 2001; (3): 24-31. [In Persian]

11- Asefzade S, Akbarshahi Sh, Hashemi F, Mashatan M. Assessment, specialized medical thesis, University of medical sciences. *Journal of Guilan University of Medical Sciences*. 1999; 17(67): 65-72. [In Persian]

12- Asefzade S, Kalantari Z. Review-thesis graduate students of Qazvin University of Medical Sciences. *Journal of Guilan University of Medical Sciences*. 1998; (25,26): 16-22. [In Persian]

13- Mozafari khosravi H, Ahram poush MH, Agha aghili H, Javadianzade F, Rahimdel T. Evaluation thesis graduates Yazd University of Medical Sciences. *Journal of Medical Education Development Center*. 2007; (2): 27-35. [In Persian]

14- Barghae A, Rabie M.R, Astarabadi S, Abtahi A. Structure of thesis of Golestan University of Medical Sciences from 1996 until 2004. *Journal of Medical Education Development Center*. 2007;4(2):108-115. [In Persian]

15- Mansourghanaei F, Shafaghi A, Faridi M, Nikzad H, Azimi A. 5-year review of student theses, Guilan University of Medical Sciences. *Medical Journal*,1998;(25,26): 9-15. [In Persian]

16- Kazemi Motlagh AH, Yeghaneh R ,Tarhani F, Maknali M. Evaluation of research thesis medical students, students of lorestan Medical Sciences,and effect of research methodology workshop on them. Summary of Articles, First International Conference on Reform and Change Management in Medical Education.2003:144. [In Persian]

17- Vahid Dastjerdi A, Badie M.R, Namdari M, Mahdian M. The accuracy of written materials and methods, at a general and special thesis,Dental School, Shahid Beheshti University of Medical Sciences from beginning 2009 to end First half of 2011. *Journal of Dental School Shahid Beheshti University of Medical Sciences*.2012; 30(1): 65-75. [In Persian]

[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]

# *An Assessment of Medical Students' Thesis Writing Methods and Application of Results in Zanjan University of Medical Sciences from 2007 to 2011*

Hajikarim B[1], Mokhtari S[2], Vakili MM[3], Mazloomzadeh S[3]

[1] Infectious Diseases and Tropical Medicine, Valiasr Hospital, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran
[2] General Physician , Medical Faculty, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran
[3] Social Determinants of Health Research Center, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

***Corresponding Author***: Mazloomzadeh S, Social Determinants of Health Research Center, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

***Email:*** smazloomzadeh@zums.ac.ir

***Received:*** 11 May 2015 ***Accepted:*** 29 Oct 2015

***Background and Objective:*** In medicine, one of the most common ways of research is students' theses. Writing a thesis based on a standard method is an important aspect of performing a research project. The aim of this study was to assess writing principles and application of results of medical students' theses in Zanjan University of Medical Sciences in 2007- 2011.

***Materials and Methods:*** In this cross-sectional study, all theses of medical students who defended between 2007 and 2011 were evaluated using a checklist which was designed according to writing principles. Data was analyzed using frequency tables, central measures and statistical tests such as ANOVA, independent T-test, and chi-square test via SPSS software.

***Results:*** Mean of overall score for theses was 80.16±5.93 with maximum and minimum score of 91.5 and 52 respectively. 134 (85.9%) of theses had a good quality of writing, 21(13.5%) were moderate and 1(0.6%) was unstructured. The highest quality of writing was related to “reference” section and the lowest was related to “discussion” section. The mean of overall score was statistically different between basic and clinical education groups (P=0.003). Results of 68.6% of students' theses had been used in practice and there was an association between application of results and paper publication (P=0.009).

***Conclusion:*** Results of this study indicated that a high proportion of medical students' theses had a good quality of writing and the highest quality of writing was related to “reference” section and the lowest was related to “discussion” section. Therefore, educational workshops on writing principles especially methods of writing “discussion” section of thesis and paper writing are recommended to be held for students.

***Keywords: Writing principles, Medical thesis, Zanjan***

[ Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-08 ]